

Bijlage VWO
2018

tijdvak 1

maatschappijwetenschappen

Bronnenboekje

Opgave 1 Arib vraagt haar Kamer om bezinning

tekst 1

(...) Aan het begin van het politieke seizoen vraagt Kamervoorzitter Khadija Arib de leden van de Tweede Kamer om bezinning. (...) Vorig jaar nam het aantal ingediende moties (3.582) toe met 25 procent en steeg het aantal schriftelijke vragen (2.822) met 16 procent. (...) Daarmee zet de Kamer een al jaren durende trend voort. Ministers klagen dat zij door hun veelvuldige verplichte aanwezigheid in de Kamer vaak aan andere werkzaamheden niet toekomen. Kamerleden zelf klagen dat zij aan invloed verliezen, omdat tegenwoordig niemand meer opkijkt als zij een motie indienen of een schriftelijke vraag stellen. (...)

De stortvloed is een hardnekkig probleem. VVD-fractie leider Halbe Zijlstra waarschuwde in 2013 voor “het laten verworden van de parlementaire wapens tot klapperpistooltjes”. Arib gaf in het slotdebat voor de zomer de nieuwste cijfers, over dit eerste halfjaar. “Er zijn 2.194 moties (...) ingediend. We stelden 1.543 schriftelijke vragen.”

(...)

Quotum

Meer dan oproepen tot bezinning kan Arib niet doen. “Er is geen draagvlak voor paardenmiddelen”, zegt SGP-leider Kees van der Staaij, de nestor van de Tweede Kamer. “Partijen of

parlementariërs aan een quotum binden kan niet. Als wij in onze fractie vaststellen dat we bij een debat twee of drie moties willen indienen, kijken we elkaar fronsend aan en vragen ons hardop af: is dat wel nodig? Maar de fractiecultuur kan ook zijn: wij stellen elke misstand in elk verzorgingstehuis aan de kaak. Bijvoorbeeld de SP doet dat en dat is hun goed recht. De Kamervoorzitter kan hooguit achter de schermen proberen een fractie daarop aan te spreken.”

Ook VVD-Kamerlid Ton Elias, tevens ondervoorzitter van de Tweede Kamer, sprak deze zomer zijn ongenoegen uit. Hij hekelde in het AD “die enorme hoeveelheid nutteloze moties”. Ze dienen volgens hem vooral om media-aandacht te creëren en worden door de regering vaak niet serieus genomen. Sinds midden jaren zeventig is sprake van een vertienvoudiging. Elias: “Alsof je een goed Kamerlid bent als je maar heel veel moties indient!” Arib beschouwt de herhaalde oproep voor “zelfbeheersing van een zelfbewust parlement” als een van de taken van haar voorzitterschap. “Vroeger bezorgde een motie een minister knikkende knieën. Dat is nu niet meer zo”, zei ze in maart tegen Met Het Oog Op Morgen¹⁾. (...)

bron: de Volkskrant, 6 september 2016

noot 1 Met Het Oog Op Morgen is een radioprogramma dat dagelijks tussen 23:00 uur en 24:00 uur uitgezonden wordt op NPO1. Het brengt een overzicht van het nieuws, een blik in de ochtendkranten en journalistieke interviews met mensen in en achter het nieuws.

Opgave 2 Juridische aanpak jihadi's

tekst 2

Rechter betwijfelt nut straffen jihadi's

De Rotterdamse rechter Jan van der Groen twijfelt aan de effectiviteit van straffen voor jihadisten. Er is nauwelijks iets bekend over de zin hiervan.

5 Dat zegt de rechter, die is gespecialiseerd in terrorismezaken, vandaag in NRC.

De meeste jihadverdachten in Nederland krijgen een voorwaardelijke straf opgelegd, waarbij zij onder toezicht van de reclassering terugkeren in de maatschappij. Maar het is onduidelijk of dit soort straffen zin heeft, zegt Van der Groen. “De reclassering gaat al jaren om met allerlei soorten daders voor wie ze vaste programma’s hebben”, zegt de rechter. “Drugverslaafden gaan naar de afkickkliniek, dieven krijgen budgettraining, geweldplegers een cursus agressieregulatie. Maar voor jihadisten hebben we geen effectief programma. De reclassering probeert van alles en nog wat, ze peinen zich
20 gewoon niet.”

(...) Volgens de rechter zijn jihadisten over het algemeen moeilijk te bereiken. (...) “Het gedrag van dit
30 soort daders wordt bepaald door overtuiging. En een overtuiging

kun je niet wegnemen met een straf.”

(...) De enkelband zou in elk geval wél een positief effect hebben op
35 jihadisten, zegt rechter Van der Groen. Hij kent geen voorbeelden van jihadverdachten die met een enkelband om naar Syrië zijn vertrokken. (...)

40 Van der Groen pleit in het interview voor een andere manier van omgaan met inlichtingeninformatie. In veel terrorismezaken komen geheime ambtsberichten van de AIVD in het
45 strafdossier terecht, waarin bijvoorbeeld staat dat de verdachte een aanslag plant of binnenkort naar Syrië wil vertrekken. Rechters en advocaten kunnen niet controleren
50 hoe die berichten tot stand zijn gekomen, en weten dus ook niet hoe betrouwbaar ze zijn. Van der Groen pleit voor een Frans systeem, waarbij een commissie wordt benoemd die
55 oordeelt of de rechters en advocaten geïnformeerd kunnen worden over de totstandkoming van het ambtsbericht. Van der Groen: “Iemand heeft het recht om te weten waarom hij wordt
60 verdacht. Je zou niet moeten werken met geheime informatie.”

bron: NRC Handelsblad, 13 januari 2016

tekst 3

Fragment uit het interview met rechter Van der Groen

NRC:

Jihadisten worden geplaatst op de terrorismeafdeling. Uit twee studies blijkt dat opsluiting onder dit strenge regime overal kan werken. Wat vindt u zelf van de terrorismeafdeling?

Van der Groen:

“Daar heb ik wel een mening over, maar die zeg ik u niet.”

NRC:

In de samenleving heerst veel angst voor terrorisme. Wordt u daardoor beïnvloed?

Van der Groen:

Resoluut: “Nee.”

NRC:

U kijkt toch ook het journaal?

Van der Groen:

(...) “Een rechter leert zich daarvoor af te sluiten. Je moet je juist niet van de wijs laten brengen door de publieke opinie. We moeten proberen om... eh, hoe zal ik dat zeggen... een beetje nuchter te blijven.”

NRC:

Advocaten klagen vaak dat jihadisten puur vanwege hun gedachtegoed terechtstaan, en dat radicale gedachten hebben niet strafbaar is. De vrijheid van meningsuiting zou in het geding zijn.

Van der Groen:

“Het zijn overtuigingsverdachten en daarom zijn dit soort zaken zo lastig. Het gaat om iets wat je persoonlijk drijft in je handelen. En dan is het aan de rechter om te toetsen of dit strafrechtelijk relevant is. In deze zaken kijken jihadisten vanuit hun overtuiging bijvoorbeeld naar jihadistische video’s. Advocaten vinden dat absoluut niet strafrechtelijk relevant, terwijl het Hof zegt dat dit in sommige gevallen niet mag, omdat het gezien kan worden als een training voor terroristische activiteiten.”

NRC:

Jihadvideo’s kijken is verboden?

Van der Groen:

“Je mag video’s bekijken, natuurlijk. Als dat niet zou mogen, kun je je ook niet informeren. Je mag ook gewoon een boek lezen over de jihad. Het gaat om een combinatie met concrete uitingen die je erbij doet, bijvoorbeeld wanneer je die lectuur gebruikt als bron voor het doen van opruiende uitlatingen. Dáár gaat het nog altijd om: concrete uitingen en acties. We veroordelen mensen niet vanwege gedachten.”

naar: NRC Handelsblad, 13 januari 2016

Opgave 3 Gepersonaliseerde media

---

tekst 4

(...) Online media worden steeds vaker aangepast aan de kenmerken en voorkeuren van de gebruiker, zodat niet elke gebruiker van een website dezelfde inhoud ziet. Een gepersonaliseerde nieuwssite stemt bijvoorbeeld de selectie nieuwsverhalen en opiniestukken af op de persoonlijke voorkeuren van een lezer. In een minder vergaand geval geeft een gepersonaliseerde nieuwssite bepaalde onderwerpen, of opiniërende columns, een meer of minder prominente plek op de pagina. Eli Pariser spreekt in dit verband over een filterbubbel, een unieke informatieruimte voor iedereen.

Velen vrezen dat zulke gepersonaliseerde communicatie leidt tot polari-

satie. De algoritmes die bepalen welk nieuws we te zien krijgen, zouden dan een nieuwe vorm van verzuiling veroorzaken. Het Commissariaat voor de Media signaleert bijvoorbeeld dat er “steeds meer sprake [is] van fragmentatie; het aanbod neemt nog steeds toe en het gebruik raakt daarmee steeds meer versplinterd. Een volgende stap in deze trend is personalisatie, waarbij het aanbod is afgestemd op de voorkeuren van het individu.” En in een rapport over vrije en pluralistische media, stelt een adviesorgaan van de Europese Commissie dat personalisatie de democratie kan bedreigen. (...)

bron: stukroodvlees.nl, 28 november 2016

Opgave 4 De ebola-epidemie als internationaal vraagstuk

tekst 5

Ebola is een les voor de rijke landen

De onwetende angsthazen (politici, vertegenwoordigers van overheidsinstanties) in de Verenigde Staten en in Europa die in de zomer van 2014 zo panisch reageerden op de enkeling die ebolapatiënt zou kunnen zijn, hebben vermoedelijk duizenden levens gered (...). De westerse bestuurders die bang waren voor besmetting, droegen bij aan de algemene vrees dat de verre dreiging zou overslaan naar westerse landen. De eerste reactie was louter defensief. Mensen uit West-Afrika mochten westerse landen niet meer in. (...) Om ebola te bestrijden was meer nodig, veel meer: een offensieve strategie, een ingrijpen ter plaatse, waar de epidemie zich zo snel verbreidde als mensen ervoor op de loop konden gaan. Van de gezondheidsdiensten in de geteisterde landen was niet veel te verwachten. Sierra Leone, Liberia en Guinee zijn doodarm; hardnekkige burgerwisten en (...) corruptie hadden hun fragiele infrastructuur al doen bezwijken, en nu sloegen de resterende dokters ook nog eens op de vlucht. Het eerste alarm werd geslagen, maar het duurde toch zeker een half jaar voor er een internationale bestrijdingscampagne op gang kwam. (...) Er was wel degelijk een dreiging [de schrijver doelt hier op de ebola-uitbraak] en die is er wellicht nog, niet alleen voor buurlanden, maar in deze tijd van massaal luchtverkeer voor vrijwel alle landen ter wereld.

Dus hadden ook al die landen – de een wat meer, de ander wat minder – goede redenen om mee te doen aan de bestrijding van de epidemie. Geen land kon het alleen af, geen land kon de actie blokkeren. Maar, landen die niet meehielpen konden toch profiteren van het ingrijpen van anderen. Dus: waarom zou een land mee-doen? Maar: als geen land meedoet breekt de wereldplaa uit. (...) Maar er bestaat toch allang een WHO, een Wereldgezondheidsorganisatie die de samenwerking effectief moet kunnen regelen? (...) De WHO kon dat niet en wilde het aanvankelijk niet eens. De organisatie wordt bemand door mensen die door de eigen landsregering zijn voorgedragen om politieke redenen en die veelal onbekwaam zijn voor een taak welke ze als een luizenbaantje werd toegespeeld. (...) De WHO heeft er vooral in de beginfase dan ook niets van terechtgebracht. Dat vindt de WHO nu zelf ook. Prompt heeft het besturend lichaam ingrijpende hervormingen aangekondigd, precies dezelfde als na het vorig falen, bij de griep-epidemie van 2009. Die hervormingen zijn toen ook niet doorgevoerd. (...) De ebola-epidemie is (hopelijk) goed afgelopen – voor deze keer. Maar een zo grootschalige uitbraak had voorkomen kunnen worden (...). Voor de vroegtijdige bestrijding van

toekomstige epidemieën is een
80 permanente snelle medische
interventiemacht nodig, een soort
brandweer die op afroep beschikbaar
is. Die 'plaagweer' bestaat vooral uit
ervaren medici en verpleegkundigen,
85 maar juist in de beginfase zijn nog
andere experts vereist.

(...)

Doet zich een dreiging voor, dan zijn
antropologen of ontwikkelingswerkers
nodig. Zij moeten hulpverleners
90 vertellen wat de plaatselijke
gebruiken zijn, en zij moeten plaat-
selijke leiders uitleggen wat de

medische ingrepen inhouden en hoe
de bevolking daaraan kan mee-
95 werken. De ebolabestrijders
verschenen noodgedwongen in zulke
angstaanjagende pakken dat de
mensen op de vlucht sloegen of de
bestrijders aanvielen. De bestrijders
100 bezwoeren de familie van ebola-
lijders om de patiënten niet aan te
raken en uit hun buurt te blijven, een
onmenselijke en onmogelijke raad
voor mensen die hun geliefde voor
105 hun ogen in eigen bloed zien
creperen. (...)

naar: Abram de Swaan, NRC Handelsblad, 31 januari 2015

tekst 6

Ebola toont hoe ziek het economisch en politiek systeem is

2014 is het jaar van ebola. Maar wie alleen naar de epidemie in drie West-Afrikaanse landen kijkt, begrijpt de ware aard van deze uitbraak niet, beweert Wouter Arrazola de Oñate. Het echte virus is het economische en politieke systeem dat de wereld bestuurt op een kortzichtige manier, waarbij mensen en landen herleid worden tot hun marktwaarde.

Een van de belangrijkste redenen waarom het deze keer in deze drie West-Afrikaanse landen zo snel heeft kunnen uitbreken is de erbarmelijke staat van het gezondheidssysteem. “Liberia had minder dan 50 dokters in het openbare gezondheidssysteem, voor een land met meer dan 4 miljoen mensen, waarvan de meerderheid ver van de hoofdstad woont. Dat is 1 arts per 100.000 mensen, vergeleken met 240 per 100.000 in de VS en 670 per 100.000 in Cuba”, zegt prof Paul Farmer, Harvard-infectieziektespecialist en oprichter van Partners in Health, een ngo¹⁾ met beide voeten in het veld. Jarenlang is er véél te weinig geïnvesteerd in gezondheidspersoneel, genees- en verpleegmiddelen, ziekenhuizen en laboratoria, en in de achterliggende organisatie van de gezondheidssystemen. Daar zijn verschillende redenen voor.

Lokale corruptie wordt vaak onmiddellijk als grootste schuldige aangewezen. In de getroffen landen moet daarvoor niet enkel gekeken worden naar de regeringen die corruptie toelaten, maar ook naar de ontginnende industrieën en transnationale ondernemingen die vaak heel nauw betrokken waren bij het installeren van die machthebbers. De financiële belangen van internationale bedrijven hebben ook mede aanleiding gegeven tot de vele burgeroorlogen, een andere belangrijke oorzaak van de verdere verzwakking van staat en gezondheidssysteem. In toenemende mate gaat het dan niet alleen om grondstoffen, maar ook om de grond zelf: landbouwgrond om voedsel en biobrandstoffen op te verbouwen in West-Afrika behoort tot de begeerde ‘rijkdommen’ van zowel Guinee als Liberia. (...)

De ebola-uitbraak van 2014 in drie West-Afrikaanse landen heeft haar wortels in de doofheid van onze beleidsmakers voor wetenschappelijke argumenten, doofheid voor de aanklachten van extreme armoede en ongelijkheid, mede onderhouden door ons eigen koopgedrag en onze eigen industrieën. Het ebola-virus is gevaarlijk, maar de kortzichtigheid waarmee de wereld bestuurd wordt is nog veel schadelijker.

naar: www.mo.be, 29 december 2014

noot 1 Een ngo (niet-gouvernementele organisatie) is een organisatie die onafhankelijk van de overheid gericht is op een maatschappelijk belang.

Ga verder op de volgende pagina.

Opgave 5 Privacy

tekst 7

nrc.checkt: “**Europees verbod op sociale media onder 16**”

Dat schreef een Vlaamse journalist op AD.nl

De aanleiding

Verschillende media berichtten maandag over een Europees verbod op sociale media voor kinderen onder de zestien. Een bericht op de website van dagblad AD (“Onder de 16 geen Facebook, geen Twitter, geen Instagram”) werd meer dan 14.000 keer gedeeld op Facebook en zorgde voor ophef in Nederland. We checken de stelling uit dat artikel: Jongeren onder de zestien mogen vanwege Europese privacyregels vanaf 2018 geen sociale media gebruiken zonder toestemming van hun ouders.

Waar is het op gebaseerd?

Het Europees Parlement stemde twee weken geleden in met een breed scala aan nieuwe privacyregels. Daaronder valt ook de bepaling dat bij het verwerken van persoonsgegevens van kinderen onder de zestien jaar toestemming van de ouders nodig is. Voor sociale media zou dat betekenen dat zij hun diensten niet kunnen aanbieden aan jongeren zolang de ouders geen toestemming hebben gegeven. “Dit is alleen geen nieuws”, zegt ICT-jurist Arnoud Engelfriet. Hij wijst op de Nederlandse Wet Bescherming Persoonsgegevens uit 2001 waarin precies dezelfde bepaling is opgenomen: voor het verwerken van persoonsgegevens van 16-minners is toestemming van de ouders nodig. De ophef over de volgens GeenStijl “aan ons opgedrongen” Europese

40 verordening gaat dus over een bepaling die al jaren in de Nederlandse privacywet staat. Waarom staat in het stuk niet dat de besproken leeftijdsgrens van zestien jaar al in Nederland geldt? En waarom wordt eigenlijk alleen de Belgische kinderombudsman om commentaar gevraagd?

Het bericht blijkt geschreven te zijn voor een Vlaams publiek, vertelt de auteur Brecht Herman. Hij schreef het voor de Vlaamse krant Het Laatste Nieuws, waarna het AD het overnam op de site en het een eigen leven ging leiden. Beide kranten zijn onderdeel van uitgeefconcern De Persgroep en wisselen vaker artikelen uit.

Belangrijk is ook dat de Europese regels niet automatisch voor Nederland gaan gelden, want elke lidstaat mag de leeftijdsgrens zelf bepalen zolang deze boven de dertien blijft, staat in de verordening. De Europese regel is eigenlijk een dode letter, maar dat staat niet in het stuk.

En, klopt het?

Het artikel spreekt zichzelf tegen. In een bijzin staat wel dat lidstaten mogen afwijken van de verordening, maar de consequentie daarvan wordt niet vermeld. Anders zou de suggestie dat Brussel een social media-verbod oplegt aan kinderen niet overeind blijven.

Ook blijft onvermeld dat nu al volgens de Nederlandse privacy-wetgeving ouderlijke toestemming is

vereist bij de verwerking van
80 persoonsgegevens van jongeren
onder de zestien. Er staat dus ook
niet in dat de meeste internet-
diensten, YouTube uitgezonderd,
zich daar niet aan houden en dat de
85 regel niet wordt gehandhaafd door de
toezichthouder, de Autoriteit
Persoonsgegevens. Waarom dat niet
gebeurt wil een woordvoerder van de
toezichthouder niet zeggen. “We
90 doen geen uitspraken over lopend
onderzoek.”
Engelfriet heeft het gevoel dat de
situatie geen problemen in de praktijk
oplevert en dat de onderbemande

95 toezichthouder “wel betere dingen te
doen heeft.”

Conclusie

Het is niet zo dat Nederlandse
jongeren onder de zestien vanwege
100 Europese privacyregels vanaf 2018
geen sociale media mogen gebruiken
zonder toestemming van hun ouders.
Zij mogen dat nu ook al niet, maar
dat komt door de nationale wet-
105 geving, die overigens niet wordt
gehandhaafd. Ook na 2018 mogen
landen zelf kiezen welke leeftijds-
grens (mits boven 13 jaar) zij
hanteren. We beoordelen de stelling
110 daarom als onwaar.

bron: nrc.next, 27 april 2016